

Analyzing the Concept of Expectation in Mazandaran Popular Literature Couplets

Vida Saravi*¹

Abstract

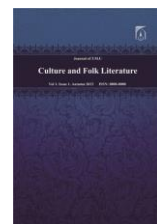
Expectation is one of the most important themes of strange songs. These songs include important themes of human life, work and suffering, and at the same time, they have a long-standing connection with love and enamored of love. Popular literature is a science for recognizing people's conventions and beliefs, which includes myth, beliefs, tales, and songs. Folk songs are considered an important part of oral literature due to the protection of the cultural-national identity and the transmission of the feelings and opinions of our ancestors. In Mazandarani's poems, there are themes such as hidden expectation, which is rooted in the culture and daily life of the people of this country, but it has not been addressed so far. This research, with a descriptive-analytical method, aims to investigate the concept of expectation in Mazandaran popular literature couplets. By studying more than 1000 couplets of Mazandarani, 310 couplets, i.e. about 31%, have been seen within the expectation. Based on the library and field research findings, it can be said that songs with the concept of waiting in general, and waiting for the lover to return in particular have the highest frequency. Besides, the lover waits for spring to come and the flowers to bloom in order to see the lover, however, the lover waits for the return of the beloved from military service, while the

Received: 06/07/2023

Accepted: 10/11/2023

* Corresponding Author's E-mail:
Saravi@baboliau.ac.ir

¹ Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Babol Branch, Iran.
<https://orcid.org/0000-0001-7232-5654>

family members wait for their loved ones to return to the city and the country. Finally, the hardworking farmer waits for the harvest and also the end of grief. In such a context, stories, the suffering of exile and reaching peace and freedom have a special place.

Keywords: Popular literature; couplet; Mazandaran; the concept of waiting; love.

Research background

The main creators of songs are popular artists who live among people. These pure artists are the source of spiritual values, custodians of popular beliefs, and creators of beautiful couplets. A significant part of popular literature poems expresses the concept of expectation. "Waiting means having eyes, looking forward to the lover and worrying" (Dekhoda, 1963, vol. 8, p. 294). Waiting in popular literature, which is sometimes associated with complaints, is a poem in which the poet laments the misfortunes of the times and waits for the return of good times. One of the characteristics of waiting poetry in popular literature is a variety of disturbing combinations such as: death, loneliness, exile, soldiering, sunset, and road. This research aims to investigate the concept of expectation in the couplets of Mazandaran popular literature. For this reason, more than 1000 couplets of Mazandarani's poems have been analyzed, of which 310 couplets have been expected. Based on the findings of the research, it can be said that songs with the concept of waiting and waiting for the lover to return again have the highest frequency. Besides, the waiting of the beloved for the return of the lover from the military, the waiting of the family members for the return of their loved ones, the waiting of the farmer for the harvest, as well as the waiting for the end of

sadness, the suffering of exile and reaching peace and freedom have a special place.

Research questions

Based on the literature, the following research questions were raised:

1. With what concepts has the theme of expectation been expressed in popular couplets of Mazandarani?
2. What factors have caused the writing of poems with the theme of expectation in popular literature of Mazandaran?

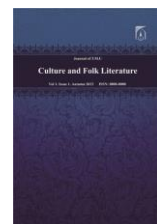
Research hypotheses

The hypotheses of the research are:

1. A lover's eyes for the beloved's return, waiting for the end of the sorrow of exile and reaching peace and freedom are prominent concepts of waiting in Mazandarani's popular couplets.
2. Failures and disappointment in love, early marriages of girls, loneliness and sadness of homelessness have become factors in the composition of couplets with the theme of expectation in popular literature of Mazandaran.

Background research

Due to his complete familiarity with the culture and nature of his hometown, the folk poet chooses many poetic themes from the life context of his fellow provinces. In Mazandaran, especially in the villages, young people - both boys and girls - were under severe restrictions to establish communication. In such an unfavorable atmosphere, an aspiring young man sings all his heart in the cover of a song. These poems speak for the society of every age and can show us both moral virtues and social corruptions. Restrictions and exclusions

have caused a significant part of these songs to express the concept of expectation. Love is the most important theme of popular literature. The effectiveness of romantic songs is due to the presence of pure love in them. These poems reflect the thoughts and romantic beliefs of the people of each region. A huge part of the poems of popular literature are the emigrations and the sadness of the lover's waiting for the return of the beloved:

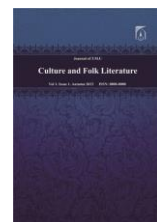
Deli per xun deli kahu dârembe/ ruzi xîrâb xîue bi xu dârembe
 Keje dari tesse râ dare mî e/ tî badiyen-re ârezu dârembe
 (Nâ deri Rajeh, 2014, p. 54)

(My heart is bloody and bruised from being away from you. My day is ruined and my nights are accompanied by insomnia. Where are you, my love?! My eyes are waiting to see you. I wish to see you again.)

Another part of the poems of popular literature is related to the suffering of exile and distance from the homeland. "Government does not belong to a specific class, it is more related to girls who are married in exile, or soldiers who spend military service far from their homeland, or men who leave their homeland to provide for their family's livelihood (Mohsani et al., 2014, p. 151). In this couplet, the lover is unsettled by the fear of losing his friend to the point where he asks his friends for help:

Tî unje vâ mî n inje xale râhe/ miun kuhâ kamer sange siyâhe
 Rafequn jam bavvein sang- re bahirin/ kî mî yâr dar velâyet e berâhe
 (Samadi, 1991, p. 190)

(You are in the home and I am in the exile, there is a long way between us. In the middle, there is a mountain, hardship and black

stone (difficulty on the way to reach the beloved). Comrades, gather and pick up the stone that my lover is on his way to wait for me.)

Conclusion

Due to familiarity with their hometown, popular literature poets take many poetic themes from the life context of their hometown and sometimes become narrators of their pains. A large part of the conceptual network of waiting is related to the waiting of the lover and the beloved for each other, the lover's urgent request for the return of the lover, the lover's anxious look at the door of the house for the lover's return. Failures and disappointment make up the majority of these couplets. Boys who go to military service, girls who are forced to marry at a young age and bear the suffering of homelessness, are the narrators of a large part of these poems. The waiting of family members for each other, waiting for the arrival of spring and the start of work and trying again, waiting for the farmer to harvest the crop so that he can sell it to pay for the wedding, waiting for the end of sadness caused by poverty, loneliness, circumstances, social disorder, fear of losing little belongings are other things to expect. The poet, who is fed up with the misfortunes of the times, is waiting for the sun of fortune to blow and the return of good times.

References

- Dehkoda, A.A. (1963). *Dictionary*. Siros.
- Mohseni, M. et al. (2014). Content analysis of folk couplets of Swadkoh city. *Popular Culture and Literature*, 3(5), 137-154.
- Nâ deri Rajeh, S. (2012). *Chesh Barah (a collection of Tabari's poems)*. Mallard.
- Samadi, H. (1991). *In the territory of Mazandaran, a collection of articles*. The Role of the World.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامه مازندران

ویدا ساروی*

(دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۱۵ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۹)

چکیده

انتظار از مهم‌ترین درون‌مایه‌های ترانه‌های غریبانه است. این ترانه‌ها مضامین مهمی از زندگی، کار و رنج آدمی را شامل می‌شود و در عین حال با عشق و دلدادگی پیوندی دیرینه دارد. ادبیات عامه، علمی برای شناخت آداب و رسوم و عقاید مردم است که افسانه‌ها، باورداشت‌ها، داستان‌ها، ترانه‌ها را شامل می‌شود. ترانه‌های عامه به دلیل پاسداری از هویت فرهنگی - ملی و انتقال احساسات و عقاید گذشتگان ما، بخش مهمی از ادبیات شفاهی محسوب می‌شوند. در اشعار مازندرانی درون‌مایه‌هایی از جمله انتظار نهفته است که در فرهنگ و زندگی روزمره مردم این دیار ریشه دارد، اما تاکنون به آن پرداخته نشده است. این پژوهش، با روش توصیفی - تحلیلی قصد دارد مفهوم انتظار را در دوبیتی‌های ادب عامه مازندران بررسی کند. با مطالعه بیش از هزار دوبیتی مازندرانی، ۳۱۰ دوبیتی یعنی حدود ۳۱ درصد درون‌مایه انتظار دیده شده است. براساس یافته‌های کتابخانه‌ای و میدانی تحقیق، می‌توان گفت که ترانه‌هایی با درون‌مایه مفهوم انتظار و انتظار عاشق برای بازگشت دوباره معشوق بیشترین بسامد را داراست. علاوه بر آن، انتظار عاشق برای آمدن فصل بهار و شکوفا شدن گل‌ها و

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بابل، ایران.

دیدن معشوق، انتظار معشوق برای بازگشت عاشق از خدمت سربازی، انتظار اعضای خانواده برای بازگشت عزیزانشان به شهر و دیار، انتظار کشاورز زحمت‌کش برای برداشت محصول زراعی و همچنین انتظار پایان غم و غصه، رنج غربت و رسیدن به آرامش و آزادی از جایگاه خاصی برخوردارند.

واژه‌های کلیدی: ادبیات عامه، دوبیتی، مازندران، مفهوم انتظار، عاشق.

۱. مقدمه

آفرینندگان اصلی ترانه‌ها هنرمندان عامه هستند که در میان توده مردم زیست می‌کنند. این هنرمندان بی‌آلایش منبع ارزش‌های معنوی، حافظ باورهای عامه و خالق دوبیتی‌های زیبا هستند. شاعران ادب عامه که از هر دری سخن می‌گویند، انتظار را نیز دست‌مایه شعر خود قرار داده‌اند، زیرا بخش قابل توجهی از اشعار ادب عامه یا بیانگر مفهوم انتظارند و یا واژه انتظار را مستقیم بیان کرده‌اند. «انتظار به معنی چشم داشتن، چشم‌داشتگی و نگرانی است» (دهخدا، ۱۳۴۲، ذیل واژه). «انتظار یعنی منتظر ماندن در جایی، صبر کردن تا زمانی معین برای روی دادن اتفاقی مانند آمدن کسی، امید انجام گرفتن کاری یا روی دادن حالتی است.» (انوری، ۱۳۸۹، ص. ۱۰۵). انتظار در ادب عامه که گاهی با شکواییه نیز همراه است، شعری است که شاعر از ناملایمات روزگار گله دارد و منتظر دمیدن آفتاب بخت و اقبال، وصال معشوق و بازگشت روزگار خوش است.

در بررسی اشعار انتظار از نظر مفهوم و درون‌مایه، به موضوعات متنوعی برمی‌خوریم که در نهایت به نقطه مشترکی می‌رسد؛ چشم‌انتظاری و نگرانی. این موضوعات به صورت گسترده در سروده‌های عامه نمود یافته است و گاه تکرار می‌شود. از ویژگی‌های شعر انتظار، فراوانی و گوناگونی ترکیباتی نگران‌کننده نظیر: مرگ، تنهایی، غربت، سربازی،

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

غروب و جاده است. گفتنی است این پژوهش به دلیل فراگیری موضوع، چارچوب نظری ندارد. در بخش یافته‌های پژوهش به مفاهیم و کاربردهای انتظار در دوبیتی‌های عامه مازندران خواهیم پرداخت. در این پژوهش بیش از هزار دوبیتی از اشعار مازندرانی مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به فراوانی شاهد مثال‌ها، برای هر بخش یک یا دو دوبیتی در نظر گرفته شده و بقیهٔ اشعار گزینش شده با ذکر نام نویسندهٔ کتاب و اثرش در پی‌نوشت ارجاع داده شده است.

۱-۱. سؤالات پژوهش

۱. درون‌مایهٔ انتظار با چه مفاهیمی در دوبیتی‌های عامهٔ مازندرانی نمود یافته است؟
۲. چه عواملی باعث سرایش اشعاری با درون‌مایهٔ انتظار در ادب عامه مازندران شده است؟

۲-۱. فرضیه‌های پژوهش

۱. چشم به‌راهی عاشق برای برگشت دوبارهٔ معشوق، انتظار برای پایان غم غربت و رسیدن به آرامش و آزادی از مفاهیم برجستهٔ انتظار در دوبیتی‌های عامهٔ مازندرانی است.
۲. شکست‌ها و ناکامی‌ها در عشق، ازدواج‌های زودهنگام دختران، تنهایی و غم غربت از عوامل سرایش دوبیتی‌هایی با درون‌مایهٔ انتظار در ادب عامهٔ مازندران شده است.

۲. پیشینهٔ تحقیق

با نگاهی گذرا، درمی‌یابیم که از قرن دهم به بعد با ظهور صفویه، بخش چشمگیری از مفهوم انتظار در شعر و ادب فارسی را آثاری با هویت دینی و مذهبی تشکیل داده‌اند. شاعران پارسی‌گو با الهام از کلام وحی و آثار گران‌سنگ دینی، به آفرینش اشعاری

ژرف در این زمینه پرداخته‌اند. در این میان ادبیات انتظار برای مهدی موعود جایگاه ویژه‌ای می‌یابد. مقالاتی در این زمینه نوشته شده است، از جمله: «ارزیابی لایه بلاغی "شعر انتظار" در دوره معاصر، با تکیه بر عناصر بیانی» (۱۳۹۴) از حسن دلبری و زهرا بهرامیان، «بررسی واژه‌شناسی "زبان شعر انتظار"» (۱۳۸۹) از مهیار علوی مقدم و ده‌ها کتاب و مقاله دیگر. زیرساخت این گونه آثار مربوط به منجی عالم بشریت و تشکیل جامعه آرمانی است. اما پژوهش مورد نظر مفهومی کاملاً متفاوت دارد و بیشتر مربوط به انتظار کشیدن عاشق و معشوق برای یکدیگر و یا چشم‌انتظاری اعضای خانواده برای بازگشت عزیزانشان از غربت و... در ادب عامه مازندران است تا جایی که نگارنده بررسی کرده کتاب یا مقاله‌ای در این مورد یافت نشده و تحقیق مستقلی در این زمینه صورت نگرفته است.

۳. یافته‌های تحقیق

شاعر بومی به سبب آشنایی کامل با فرهنگ و طبیعت زادگاه خود، بسیاری از مضامین شعری را از متن زندگی هم‌ولایتی‌هایش انتخاب می‌کند. در محیط مازندران به‌ویژه در روستاها جوانان - چه پسر و چه دختر - در محدودیت سختی برای ایجاد ارتباط قرار داشتند؛ هیچ پسری حق نداشت با دختر مورد علاقه‌اش سخنی از عشق و دلدادگی به زبان آورد. در چنین فضای نامطلوبی، یک جوان آرزومند، تمام حرف دلش را در پوشش ترانه می‌سرود و چون این ترانه‌ها نماینده انفعالات طبیعی و نیازهای غریزی همه جوانان بود و به نوعی بیانگر درد مشترک، به زودی همه‌گیر می‌شد. بیان این قبیل مطالب از زبان جوان کام‌نیافته که ما آن را نمی‌شناسیم اما حرف دلش را می‌شنویم، بخش بزرگی از ترانه‌های عامه را تشکیل می‌دهند. این سروده‌ها زبان گویای جامعه هر عصری است و می‌تواند هم فضایل اخلاقی را به ما نشان دهد و هم مفاسد اجتماعی را.

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامه‌مآزندان _____ ویدا ساروی

محدودیت‌ها و محرومیت‌ها سبب شده است که بخش قابل توجهی از این ترانه‌ها یا مفهوم انتظار را دربر داشته باشد و یا کلمه انتظار در شعر ثبت شده باشد. کاربردهای مختلف انتظار با توجه به بسامدشان عبارت‌اند از: مفهوم انتظار، انتظار عاشق برای بازگشت دوباره معشوق، انتظار فرا رسیدن فصل بهار و دیدن دوباره معشوق، انتظار معشوق برای بازگشت عاشق از خدمت سربازی، انتظار به بار نشستن محصول زراعی و گاه فروش آن برای خرج عروسی، انتظار بازگشت اعضای خانواده، انتظار پایان رنج غربت، انتظار رهایی از غم و غصه و انتظار رسیدن به آرزوها. در ادامه هر یک از این مفاهیم و کاربردهای انتظار با ذکر نمونه اشعارشان بررسی می‌شوند.

۳-۱. عاشق در انتظار معشوق

۳-۱-۱. مفهوم انتظار

بیشتر دوبیتی‌ها روایتگر غم، رنج، غریبی، دلتنگی و مفهوم انتظار هستند. این گونه سروده‌ها در نواحی مختلف ایران دیده می‌شود و با خود نوعی حزن و اندوه به همراه دارد. بخش چشمگیری از ابیاتی که در ادب عامه‌مآزندان وجود دارد، بیانگر مفهوم انتظار^۱ است. در این گونه اشعار از کلماتی نظیر: انتظار یا چشم‌به‌راهی به‌طور مستقیم نامی برده نمی‌شود. مفهوم انتظار می‌تواند موارد متعددی و مفاهیم گمشده‌ای را دربرداشته باشد. اشعار عاشقانه را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: اشعار عاشقانه از زبان مرد و اشعار عاشقانه از زبان زن. انتظار و بی‌قراری عاشق برای دیدن دوباره معشوق در ادب عامه‌مآزندان از بسامد بالایی برخوردار است. معمولاً عاشق بیچاره بر سر راه معشوق می‌نشیند و چشم‌به‌راه او می‌ماند و گاهی از رهگذران نشانی از معشوقش می‌گیرد:

امروز چند روز گیرمبه تِه نشون
نا اتّا خَور و نا اتّا پیغوم
اگه دونم کمین راه ر میجنی
ته هامتِ راهِ دله بومبِه گوم

Amruz □an ruze girembe t□ ne□un/ nâ attâ xaver-o nâ attâ piqum
Ager dunem kemin rârê mejeni/ t□ hâmqte rârê dele bumbe gum

برگردان: امروز چند روز است به دنبال نشانه‌ای از تو هستیم؛ نه خبری از تو دارم نه

پیغامی. اگر بدانم که بر کدامین راه قدم می‌گذاری، در راهی که قدم گذاشته‌ای گم
می‌شوم (احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۰).

۲-۱-۳. انتظار عاشق برای برگشت دوباره معشوق

عشق مهم‌ترین مضمون سروده‌های ادب عامه است. هر شاعر بنا به تجربه فردی، احساسات و عواطف درونی آن را درک کرده است. ثبات در رابطه عاشقانه سبب دوام آن می‌شود. اثربخشی ترانه‌های عاشقانه به سبب وجود عشق بی‌آلایشی است که در آن‌ها موج می‌زند. این سروده‌ها بازتاب اندیشه و باورهای عاشقانه مردم هر منطقه است. بخش عظیمی از شعرهای ادب عامه را هجرانی‌ها و غم انتظار عاشق برای بازگشت دوباره معشوق^۲ تشکیل می‌دهد. در این گونه از اشعار نوعی حزن و اندوه دیده می‌شود تا جایی که شاعر عاشق پیشه بعد از رفتن معشوق دل خود را خونین و کبود، روزش را خراب و شبش را همراه با بی‌خوابی می‌گذراند:

دلی پر خون دلی کُهو دارمبه   روزی خراب، شویی بی‌خو دارمبه
کجه دری تَسه راه دَره مه چش   تِه بدیئن ر آرزو دارمبه

Deli per xun deli kahu dârembe/ ruzi x□râb □uie bi xu dârembe
Keje dari tesse râ dare m□ □e□/ t□ badiyen-re ârezu dârembe

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

برگردان: دلم از دوری تو خونین و کبود است. روزم خراب و شب‌هایم با بی‌خوابی همراه است. ای معشوقم کجا هستی؟! چشمم در انتظار دیدن توست. آرزوی من دیدن دوبارهٔ توست (نادری رجه، ۱۳۹۴، ص. ۵۴).

۳-۱-۳. انتظار عاشق برای بیرون آمدن معشوق از در خانه

برای عاشق واقعی که عشق را با عمق جانش حس کرده و دلش ثانیه به ثانیه برای معشوق تنگ شده، هیچ دردی بالاتر از دوری از معشوق و ندیدن او نیست. در جوامع سنتی گذشته که وسایل ارتباطی ضعیف بود و موانع برای دیدار عاشق و معشوق بسیار؛ عاشق بیچاره، گاه برای تسکین دل خود ساعت‌ها روبه‌روی در خانهٔ معشوق منتظر می‌ماند تا شاید لحظه‌ای او را ببیند. در دوبیتی زیر، شاعر محبوب مازندرانی به زیبایی این انتظار را بیان کرده است:

گوهر ته بندومه، ته هندیمه گوهر
سر و په برهنه، بی یمومه ته در
مره هندسئون خواجه بیارده ته ور
درمه گوش بزنگ، که در انه گوهر؟
(پازواری، ۱۳۹۱، ص. ۲۹۲)

Guher t□ bandume t□ hendime guher/ m□re hendessune xâje biyârde t□
var

Sar-o pe berhane biyame t□ dar/ darme gu□ be zang ke dar ene guher

برگردان: برای گوهر (نام معشوق شاعر)، من بنده تو و غلام حلقه به گوش تو هستم. مرا خواجه هندوستان (برای خدمت‌گذاری) آورده است. من با سر و پای برهنه به در خانه‌ات آمده‌ام و بی‌صبرانه منتظرم (و به خود می‌گویم) کی از خانه بیرون خواهی آمد؟

۳-۲. انتظار معشوق برای بازگشت عاشق

۳-۲-۱. معشوق در انتظار بازگشت دوبارهٔ عاشق

معشوق به‌عنوان محوری‌ترین شخصیت شعرهای عاشقانه، حضوری گسترده در ترانه‌های عامه دارد.

حضور پرننگ معشوق سبب شده، این باور که زنان و دختران نیز حق عاشقی دارند، به چشم نیاید، زیرا آنان مجبورند عشق خود را پنهان نمایند. بازگو کردن عاشقی دختر در محیط بسته روستا، علی‌رغم همه نیازهای جسمی و روحی‌شان، تابو است. از این جهت مجبورند درد و رنج خود را پنهان کنند و معشوق باقی بمانند. همواره در طول تاریخ، عاشق از بی‌وفایی معشوق شکایت داشته بی‌آنکه بداند در دل او چه می‌گذرد و تا چه حد چشم‌انتظار برگشت اوست (ساروی، ۱۴۰۱، ص. ۱۰۴).

در دوبیتی‌های مازندرانی، اشعار زیبایی از زبان زنان و دختران سروده شده است. گاه عاشق به دلایل متعددی نظیر خدمت سربازی، رفتن به شهر در جست‌وجوی شغل مناسب، شب‌پایی و... معشوق را برای مدت طولانی ترک می‌کند و معشوق^۴ همچنان در انتظار برگشت او بی‌تاب و بی‌قرار است. در دوبیتی زیر، علی‌رغم اینکه شاعر می‌داند معشوقش در جنگ به وسیله دشمن به شهادت رسیده است، باز هم منتظر بازگشت اوست:

تِه خاطر چِشمه سَر چادر بَزومه   سَر چارقددِ تِسَه گر بَزومه
کِمین دِشمن تِره بَیتِه نِشونه   نِمیوی و تِه وِر سِنگر بَزومه

(صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، ص. ۶۹)

T xâter e sar âder bazume/ sare ârqdde t sse ger bazume
Kemin de men t re bayte ne une/ nemuie-o t var sanger bazume

برگردان: به خاطر تو در کنار چشمه منتظرم (چادر زدن کنایه از منتظر ماندن).
روسی‌ام را به خاطر تو گره زده‌ام (کنایه از آماده بودن). کدام دشمن تو را نشانه گرفته است. تو نیامدی و به خاطر تو سنگر زده‌ام.

انتظار معشوق برای بازگشت عاشق به خانه^۵ نیز یکی از تصاویر بارز انتظار است. دختر عاشق‌پیشه گاهی به زبان شکوه می‌گوید: چقدر باید دانه‌های مروارید گردن‌بندم را

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

بشمارم؟! حتی کار به جایی می‌رسد که از در و دیوار اتاق که شاهد عاشقانه‌هایشان بودند می‌خواهد شهادت بدهند:

چنده من هارشم سره دیاری   چنده من بشمارم گردن مرواری

اتاق سه دری هدهء گواهی   اتا خیش من دامه دتا تو داهی

(اسماعیل پور مطلق، ۱۳۹۶، ص. ۱۵۲)

□ande m□n hâre□em s□re diyâri/ □ande m□n be□mârem garden mervâri
Etâqe se dari hade gevâhi/ attâ x□□ m□n dâme d□tâ tu dâhi

برگردان: چقدر من سوی خانه را نظاره کنم! چقدر من مروارید گردنم را شماره

کنم! ای اتاق سه دری، گواهی بده، یک بوسه من دادم، تو دو تا می‌دادی.

۲-۲-۳. انتظار معشوق برای بازگشت عاشق از خدمت سربازی

انتظار، از مهم‌ترین درون‌مایه‌های ترانه‌های غریبانهٔ مازندرانی است. خدمت سربازی در گذشته بنا به متفاوت بودن دیدگاه جامعهٔ آن روز، در سروده‌های مردمی شکلی دیگر داشت. یکی از رویدادهای تاریخی - اجتماعی که در ترانه‌های عامه انعکاس یافته است و به آن سمت و سوی اجتماعی داده، موضوع سربازگیری است. «در نخستین سازمان ارتش ایران در قرن چهاردهم هجری شمسی، شعبه‌ای به نام «سربازگیری» به وجود آمد. در سال ۱۳۳۵ امور سربازگیری به وزارت کشور واگذار شد. مقارن با جنگ تحمیلی عراق، قانون خدمت سربازی مشتمل بر ۶۷ ماده و ۵۷ تبصره در ۲۹ مهر ۱۳۶۳ در مجلس شورای اسلامی تصویب شد» (بی‌نام، ۱۳۹۱، ص. ۱۱). رفتن به سربازی و مشکلات آن، از چشم دوبیتی‌سرایان ادب عامهٔ مازندران دور نماند و از زبان سربازان شکوه‌ها سر داده‌اند. برای روستاییان فرستادن جوانان به سربازی خوشایند نبود، زیرا یک نیروی کار را از دست می‌دادند. گاهی نیز سرباز عاشق‌پیشه در این مدت معشوقش را ازدست می‌داد، زیرا دختر چاره‌ای جز اطاعت از والدین و ازدواج اجباری

نداشت. سربازان پوشیدن لباس سربازی را به سان کفن بر تن خود می دیدند. علاوه بر بی تابی سرباز، معشوقی^۶ که منتظر بازگشت اوست نیز این انتظار برایش عذاب آور بود و گاهی او را لنگ لنگان به سمت پادگان می کشاند تا خبری از عشقش بگیرد و آلام دلش را تسکین دهد:

من مَثْ کبوتر دَرِمَبه قَفِس   نامہ یار بَیْمو نا ونه کاغذ
لنگر لنگر بورم شه یار مرکز   مه یار پادگان بَہیہ عوض

(نصیری، ۱۳۹۰، ص. ۱۳۴)

M□n mesle kabuter darembe qafes/ nâ m□ yâr biyamu nâ vene kâqez
Langer langer burem □e yâre markaz/ m□ yâre pâdegân bahiye avez

برگردان: چون کبوتری در قفسم، نه یارم به دیدارم آمد و نه نامه اش رسید. لنگ لنگان به سوی مرکز پادگان می روم، می گویند پادگان یارم جابه جا شده است.

۳-۲-۳. معشوق در انتظار پیام عاشق از طریق نامه

از دیگر نشانه های انتظار در ترانه های عامه که رنگ و بوی غربت دارد، نامه و عکس است که البته نامه پیشینه ای دیرینه تر از عکس دارد. اگرچه نامه نوشتن و نامه فرستادن و نامه خواندن اغلب به دلیل بی سوادگی یکی از طرفین و رساندن به مقصد هر یک در نوع خود دشواریهایی به همراه داشت، باز هم انتظار دریافت نامه^۷ از دلدار بسیار شیرین بود. نامه در ترانه های سربازی از اصلی ترین نمادهای انتظار است:

نیش بیمه شه خِنه دوتمه چوقَد   بدیمه بَیْمو مه وسّه پاکت
نداشتمه سِواد در بَورم خط   بلاره اون دِله چنده دَیْبو درد

(همان، ص. ۵۸)

Ni□bime □e x□ne dut□me □uqad/ badime biyamu mevesse pâkat
Nedâ□tème sevâd darbav□rem xat/ belâre un dele □ande daybu dard

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

برگردان: در خانه‌ام نشسته بودم و روسری می‌دوختم. دیدم پاکت نامه‌ای برایم آمد. سواد خواندن نامه را نداشتم. بلاگردان نامه شوم که چه دردها همراه آن است.

۳-۳. در انتظار بازگشت اعضای خانواده

۳-۳-۱. انتظار مادر برای بازگشت پسر

علاوه بر انتظار عاشق و معشوق برای دیدن یکدیگر که در دوبیتی‌های عامه حضوری چشمگیر دارند، انتظار اعضای خانواده برای بازگشت عزیزانشان^۸ از غربت یا خدمت سربازی نیز از نظر مفهوم عاطفی، جایگاه خاصی دارد. چشم‌انتظاری مادر برای برگشت فرزندش و غم دوری به مراتب پرسوزتر از انتظار عاشق و معشوق است. مادر نخستین بار انتظار آمدن فرزندش را در دوران بارداری تجربه می‌کند، نه ماه صبورانه در انتظار تولدش می‌ماند و عاشقانه دوستش دارد. نگرانی و چشم‌انتظاری مادر در تمامی مراحل رشد و بالندگی فرزندش ادامه دارد. در انتظار بزرگ شدن، در انتظار پایان سربازی، در انتظار عروسی و در انتظار بازگشت از غربت:

بابلسرِ چراغِ بهیّه روشن   ریکا کاغذِ هدا مَث ابریشم

چتی ته عکس و کاغذِ هارشم؟   چتی ته انتظاری رِ بکشم؟

(نجف‌زاده، ۱۳۷۵، ص. ۳۵)

Bâbolsare çerâq bahiye ruşen/ rikâ kâqez hedâ messe abrişem

çeti tæ aks-o kaqez-re hâreşem/ çeti tæ entezâri-re bakeşem

برگردان: چراغ برق بابلسر روشن شد. پسر نامه‌ای فرستاد از جنس ابریشم. چطور

عکس و کاغذت را ببینم؟ چطور انتظارت را بکشم؟

در دوبیتی‌های عامه علاوه بر مادر، گاهی نیز خواهر به‌خصوص خواهر بزرگ که

خود را جانشین مادر می‌داند، در انتظار برگشت برادر از غربت می‌ماند. در دوبیتی زیر

که پسر یا برادر که خود از غم غربت و رنج تنهایی به ستوه آمده، می‌گوید: مادر و خواهرم چشم‌انتظار بازگشت من هستند:

غریبی و غریبی وطنِ من   خاک غربت بهیته دامن من
مه مار و خاخر و انتظار من   من درمه غریبی غم بر دل من

(نصیری، ۱۳۹۰، ص. ۳۲)

Qaribi -o qaribi vatene mæn/ xâke qurbet bahite dâmene mæn

Me mâr-o xâxer-o entêzâre mæn/ mæn darme qaribi qam bar dele mæn

برگردان: غریبی، آری غریبی وطن من شد. خاک غربت دامنم را گرفته است. مادر و

خواهرم چشم در راه من هستند. من در غربتم و اندوه جهان بر دلم نشسته است.

۲-۳-۳. در انتظار بازگشت مادر

مادر نقش اساسی در کانون گرم خانواده دارد. تعلق خاطر مادر به فرزندانش و ارتباط تنگاتنگ بین آن‌ها سبب تحکیم کانون خانواده می‌شود. گاهی انتظار می‌تواند برای مفاهیم محزونی چون طلاق یا حتی مرگ نیز به‌کار رود. معمولاً این گونه دوبیتی‌ها از زبان دختران است، زیرا مادر را هم‌درد و هم‌راز خود می‌دانند. نظام ارباب و رعیتی حاکم بر جامعه، ازدواج زودهنگام دختران، سایه تاریک نامادری و غم تنهایی، دختر را سخت نیازمند مادری می‌کند که تنها یار و همدمش بود و با هدایت او مسیر درست زندگی را انتخاب می‌کرد. حال اگر این دختر بنا به دلایلی از مادر خود دور بماند بی‌نهایت غمگین می‌شود و با یادآوری خاطراتش، منتظر برگشت دوباره اوست:

خَله تومه ته جینگا کر دنیه   ته لینگِ رَج، روآرِ وَر دنیه
مه دل تنگه ته دوشِ هیمه یسه   ته ساینه چه ننا! مه سر دنیه

(صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، ص. ۳۸)

Xaletume tæ jingâ kar daniye/ tæ linge raj ruâre var daniye

Mæ del tange tæ duşe himeyese/ tæ sâyne çe nânâ mæ sar daniy

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

برگردان: مدت زیادی است خیرمنت محصول ندارد. جای پایت در شالیزار پیدا نیست. دلم برای هیزم روی دوشت تنگ است. مادرم! چرا سایه‌ات بر سرم نیست!؟

۳-۳-۳. در انتظار بازگشت پدر

علاوه بر مادر که نقش حیاتی در تحکیم خانواده دارد پدر نیز ستون و تکیه‌گاه اعضای خانواده است. فرزندان در کنار پدر و مادر مراحل رشد و بالندگی را پشت سر می‌گذارند. پدر که نان‌آور خانواده نیز هست به دلیل فقدان شغل مناسب در محیط کوچک روستا، برای تأمین معاش خانواده، علی‌رغم میل باطنی خود مجبور می‌شد راهی غربت شود و گاه برای مدت طولانی از خانواده دور بماند. در این مدت فرزندان با دیدن جای خالی او، در خلوت خود جملاتی را زمزمه می‌کنند که بیانگر انتظار برای بازگشت پدر هستند:

چَئِه من هنیشم گوشه اتاق / چَئِه من بَکشم بابا ته فِراق
مسافرت دارنی از بر عراق / نِمّه طیاره تا بیرم ته سیراغ

(اسماعیل پور مطلق، ۱۳۹۶، ص. ۸۰)

çanne mæn henişem guşêhe etâq/ çande mæn bakeşem bâbâ tæ fêrâq
Məsâferet darni az bare erâq/ nime tayyâre tâ bayrem tæ sêrâq

برگردان: چقدر بنشینم گوشهٔ اتاق! پدر چقدر باید فراق را بکشم! مسافرت می‌کنی به سوی عراق، نمی‌آیم از طیاره سراغت را بگیرم.

۴-۳. در انتظار فرا رسیدن فصل بهار

۱-۴-۳. در انتظار فصل بهار و شکوفا شدن گل‌ها

طبیعت بارانی و گل‌های رنگارنگ شمال، دریای نیلگون و کوه‌های پوشیده از گیاهان، مهم‌ترین عامل برای بیان افکار عاشقانه، عاطفی و اجتماعی شاعران مازندران است.

غالب تصویرها، عینی، تجربی و برگرفته از محیط زندگی آنان است. «با آمدن فصل بهار، زمین سرد و خاموش دوباره آبیستن گل‌ها و گیاهان می‌شود و نشاط و خرمی به طبیعت برمی‌گردد. از نظر مردم مازندران رویش گل بنفشه در آخرین روزهای زمستان، مژده‌دهنده فصل بهار و آغاز کار و تلاش است. از این جهت با شور و حال خاصی به استقبالش می‌روند» (ساروی، ۱۳۹۹، ص. ۲۶۰). در دوبیتی زیر شاعر در حین انتظار برای آمدن فصل بهار^۹ و رویش دوباره گل‌ها، از طولانی بودن زمستان به ستوه آمده است:

که بونه دواره بهار بووشه   بچا بچا غزل سوار بووشه
تَش هاپره بسوزه رخت زمستون   گل وتوشه آی دیار بووشه

Kə bune dāvâre behâr bavuşe/ beçâbeçâ qazel sevâr bavuşe
Taş hâyre basuze raxte zemestun/ gele vanuşe ay diyâr bavuşe

برگردان: کی می‌شود دوباره بهار شود. گل پامچال سوار بر اسب سفید شود. جامه زمستان آتش بگیرد و بسوزد و گل بنفشه شکفته شود (احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، ص. ۹۸).

۲-۴-۳. در انتظار بهار و دیدن دوباره معشوق

درست است که فصل بهار شادی و نشاط خاصی به همراه دارد و می‌تواند آغاز فصل کار و تلاش دوباره باشد، اما گاهی بیانگر مفاهیم گم‌شده‌ای نظیر غم هجران، بی‌قراری عاشق است. شاعر به صراحت از فراق یار سخن می‌گوید و گاه پوشیده بهانه فصل بهار را می‌گیرد. عاشق یاد خاطرات خود با معشوق در بهاران گذشته می‌افتد. در دوبیتی زیر شاعر خوش‌ذوق مازندرانی که در انتظار برگشت دوباره معشوق نشسته است، از او می‌خواهد به همراه خود، فصل بهار^{۱۰}، گل پامچال، گل شیپوری و گل بنفشه را که نویدبخش فصل بهار است، به ارمغان بیاورد:

که اینی شه همراه بهار بیاری   بچا بچا و ککی مار بیاری

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

گل ونوشه ر سوغات هاکنی   آمه دل وسّه قرار بیاری

Kə eni še hemrâ behâr biyâri/ beçâbeçâ-o kakimâr biyâri
Gele vanuşer suquât hâkəni/ ame dele vesse qərâr biyâri

برگردان: کی می‌شود به همراه خود بهار، گل پامچال و گل شیپوری را بیاوری.
بنفشه را برایم سوغات بیاوری و برای دلمان آرامش را به ارمغان بیاوری (همان،
ص. ۸۹).

۵-۳. در انتظار برداشت محصول زراعی

۱-۵-۳. در انتظار برداشت محصول برنج

برنج یکی از مهم‌ترین محصولات غذایی مردم ایران است. مازندران با توجه به موقعیت آب و خاک، نیروی انسانی ماهر و برخورداری از نعمت باران به‌عنوان یکی از استان‌های اصلی کشت برنج محسوب می‌شود. باورهای گوناگونی در ارتباط با این محصول وجود دارد، از جمله: «برنج نماد وفور و آذوقهٔ الهی و مظهر جاودانگی و باروری است، از این رو بر سر عروس برنج می‌باشند» (کوپر، ۱۹۷۸، ترجمهٔ بهزادی، ۱۳۹۲، ص. ۵۸). «به دانه‌های برنج قسم می‌خورند و می‌گویند: به همین دانه‌های برنج قسم!» (ذوالفقاری، ۱۳۹۴، ص. ۲۲۸). کاشت برنج به‌دلیل ظرافت و دقت در کار، بیشتر بر عهدهٔ زنان است. در فصل بهار کار دسته‌جمعی زنان روستایی در شالیزارها، جلوه‌ای خاص به طبیعت زیبای مازندران می‌بخشد. آنان، گاه در هنگام نشا با خواندن ترانه‌هایی به‌صورت گروهی بر سرعت کار خود می‌افزایند. در این، میان پسر عاشق که از دور نظاره‌گر معشوق خود در حال نشای برنج است، در دل آرزو می‌کند ای کاش برنج به ثمر برسد محصول را بفروشند و پول آن را خرج عروسی‌شان کنند. در باور مردم مازندران، برنج و عروسی پیوند نزدیکی دارند. در دوبیتی دعاگونهٔ زیر، شاعر عاشق در انتظار برداشت و فروش محصول^{۱۱} برای خرج و مخارج عروسی است:

خار کیجا شه نِشا رِ بنشا   اَمَس و تِنک و وِشا بنشا
اَمَس و تِنک و میون صَدِری   الهی بووئه خرج عروسی

(لطفی، ۱۳۹۱، ص. ۶۳)

Xâre kijâ še nâšâ-re benešâ/ ambes-o tanek-o vâšâ benešâ

Ambes-o tanek-o miun saderi/ elâhi bavue xarje arusi

برگردان: دختر خوب کار نشای دشت را تمام کرد. انباشت و یک به یک و جدا از

هم نشانند. انباشت و یک به یک و یک در میان هر کدام از بوته صدری (نوعی برنج)

نشانند. الهی! محصول آن خرج عروسی مان شود.

۲-۵-۳. انتظار برداشت محصول گندم

گندم یکی از مهم‌ترین و سالم‌ترین مواد غذایی در سراسر جهان است. «مرکز کشت گندم ابتدا سوریه و فلسطین بوده و به تدریج به ایران آمده است. گندم دومین کشت پرمحصول استان مازندران است که بیشتر در مناطق کوهستانی زراعت می‌شود. در گذشته کشت گندم به صورت سنتی بود. شروع برداشت گندم، با ظهور ساقه‌های طلایی آن در اوایل تابستان آغاز می‌شود» (نصری اشرفی، ۱۳۹۸، ج. ۳/ص. ۵۶۲). این محصول ارزشمند به دلیل پخت نان از دیرباز مورد توجه قرار گرفته است. گندم‌کاران در بعضی از مناطق پس از خرم‌ن کوبی جشن شکرگزاری برپا می‌کردند. در جوامع سنتی گذشته که صحبت کردن دختر و پسر در خلوت تابو بوده، کار دسته‌جمعی در مزرعه فرصت خوبی برای دیدار و هم‌صحبتی محسوب می‌شده است. در دوییتی زیر عاشق با خرم‌ن کوبی و معشوق با بستن سر کیسه‌های برنج کنار هم قرار می‌گیرند:

چند خِشه گِدر کار برسّه   گندم جَم بَوّه به خروار برسّه

کیسه سربند مه یار شه دل بهوره   اسپه جمه سرخان سوار برسّه

(احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، ص. ۱۰۰)

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

čande xeše geder kônâr baresse/ gandem jam bavve be xervâr baresse
Kise sarband mæ yâr še del bahure/espe jeme serxân sevâr baresse

برگردان: چقدر خوب است که هنگام برداشت محصول فرا برسد. گندم آنقدر جمع شود که مقدارش به خروار برسد. بند کیسهٔ گندم از دل یار من باشد (یارم با دل و جان سر کیسهٔ گندم را ببندد) و یارم با جامه‌ای سفید (نشان آرامش پایان کار) سوار بر اسب برسد.

۳-۵-۳. در انتظار برداشت محصول پنبه

پنبه از گیاهان بومی ایران است و از دوره‌های قدیم مورد استفادهٔ بشر بوده است. «الیاف پنبه از مهم‌ترین الیاف نباتی است. غیر از جایگاهی که پنبه در نظام معیشتی و نظام پزشکی ایرانیان از دیرباز داشته، بارزترین نقش این گیاه در تهیهٔ پوشاک است» (متین، ۱۳۹۳، ج. ۲/ص. ۴۳۴). بشر از آغاز زندگی اجتماعی برای انجام بعضی از کارها به‌طور گروهی عمل کرده است. اگر کار سخت در دامن طبیعت نبود، شاید امروز اشعار عامهٔ کم‌تری به‌دست می‌آمد. شعر، موسیقی و هنر از طبیعت الهام گرفته‌اند. حضور دسته‌جمعی زنان و مردان مازنی در هنگام وچین محصول و ترانه‌های کارآوا شور و هیجان خاصی داشت. در دوبیتی زیر عاشق که در انتظار به بار نشستن محصول پنبه است، در حین کار در مزرعه و تعریف از خود مبنی بر فرز و زرنگ بودن، از مادر دختر می‌خواهد که معشوقش را به فرد دیگری نسپارد تا به محض فروش محصول با دخترش عروسی کند:

سر کوه بلن من فرفریمه   دتر شی نده من مشتریمه
دتر شی نده امسال پمه   پمه ره بروشم، وره ورمه

(اسماعیل پور مطلق، ۱۳۹۶، ص. ۱۴۷)

Sare kuhe belen mæn ferferime/ dæter-re šî nade mæn mešterime
Dæter-re šî nade emsale pamme/ pamme-re barušem vere varemme

برگردان: سر کوه بلند من فرفره‌ام (چست و چابک). دختر را شوهر نده، من مشتری‌ام (خواستگارم). دختر را شوهر نده تا محصول پنبه امسال برسد، پنبه را بفروشم با او ازدواج می‌کنم.

۳-۶. در انتظار رسیدن به آرامش و آزادی

۳-۶-۱. در انتظار به پایان رسیدن غم و غصه و بازگشت روزگار خوش

بسیاری از دوبیتی‌های عامه بیانگر درد و رنج مردان و زنانی است که غم فقر، غم تنهایی، غم ازدست دادن عزیزان یا غم غربت را تجربه کرده‌اند و بی‌صبرانه در انتظار برداشتن این بار سنگین از روی دل و جان خود هستند، مردانی که به بیگاری می‌رفتند و دخترانی که به اجبار خانواده‌هایشان تن به ازدواج اجباری می‌دادند، راوی این گونه غم‌نامه‌ها هستند. در دوبیتی زیر شاعر عاشق‌پیشه در انتظار روزی است که بر لبان یارش گل لبخند بنشیند، بلبل عاشق بار دیگر نغمه‌سرایي کند، درخشش آفتاب بر دلش بتابد و غم و غصه^{۱۲} از بین برود:

اون روز خشه یار لب خنده دوه   بلبل غم بیه دل زنده بوه

افتاب سو بزنه تاریک دل ر   غرصه کدورت دل پاره بوه

(احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، ص. ۹۷)

Un ruz xeşe yâr-e lab xande davve/ belbele qambayte del zende bavve
Eftâb su bazene târike del-re/ qerse kedurete del pâre bavve

برگردان: آن روز چه روز خوبی است که بر لبان یار خنده باشد. دل غم‌گرفته بلبل زنده

شود. روشنایی آفتاب بر دل تاریک بتابد و دل غصه و کدورت بترکد.

گاهی نیز به دلیل شکست‌ها و ناکامی‌های پی‌درپی، شاعر رنج دیده در انتظار شکوفا

شدن دوباره گل‌ها، سبز شدن دامن دشت و صحرا، آرام گرفتن دل بی‌قرار و بازگشت

روزگار خوش است:

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

صدار سر هاده تیتی دگرده   بشکسه دل سفری دگرده
صدار سر هاده سوز بوشه دشت   بورده سال ماهِ خشی دگرده
(نادری رجه، ۱۳۹۲، ص. ۵۳)

Sədâ-re sar hâde teti dagerde/ beşkesse dele saferi dagerde
Sədâ-re sar hâde suz bavuşe daşt/ burde sâle mâhe xeşi dagerde

برگردان: بخوان! تا شکوفه‌ها باز شوند. تا آرام و قرار به دل شکسته‌ام بازگردد. بخوان! تا دشت و صحرا دوباره سبز شود. روزگار خوش^{۱۳} دوباره برگردد.

۲-۶-۳. در انتظار رهایی از غل و زنجیر و برآورده شدن آرزوها

اغلب شاعران بومی، خود محصول اجتماعی پردرد هستند. شرایط نابسامان اجتماعی، محیط خفقان‌آور جامعه، ترس از دست دادن اندک‌داشته‌ها، شکست عشقی، فقر، فاصله طبقاتی، دوری از خانواده، تحجر اندیشهٔ برخی از افراد، عدم آزادی و نظام فاسد ارباب و رعیتی، دست در دست هم، شاعران دردمند را به سوی نگرانی و بدبینی سوق می‌دادند، تا جایی که احساس کنند دست و پایشان را با غل و زنجیر بسته‌اند. در دوبیتی زیر شاعر از خداوند می‌خواهد غل و زنجیر^{۱۴} را باز کند و موانع رسیدن به آزادی را از سر راه بردارد:

غریبی دکتمه شر کناره   چمنده بزونه مه هر دِ پارِ
خداوندا هکین چمندِ پاره   که من عمر هکنم عمر دِباره

(نصیری، ۱۳۹۰، ص. ۲۹)

Qaribi dakətme şare kənâre/ çamende bazune mē har de pârē
Xədâvandâ haken çamende pârē/ kē mēn umr hakənem umre debârē

برگردان: در گوشهٔ شهر به تنهایی افتاده‌ام. کنده و زنجیر بر دو پایم بستند. خداوندا بند و زنجیر را از هم پاره کن که من به عمر دوباره برسم و آزاد زندگی کنم.

گاهی نیز شاعر در انتظار برآورده شدن آرزوهایش به سر می‌برد. به طور کلی پیدایش چنین دوبیتی‌هایی در ادب عامه، در عدم شناخت فرد از خود و باور توانایی‌هایش ریشه دارد. این افراد اغلب راهنمای مناسب و قدرت کافی در تصمیم‌گیری ندارند. در جامعه‌ای کوچک و سنتی که افراد برای محقق شدن ابتدایی‌ترین خواسته‌هایشان نظیر: داشتن چند رأس گاو و گوسفند، ازدواج زودهنگام به‌ویژه در دختران، پایان خدمت سربازی، بازگشت از غربت، ناکام می‌مانند، خواسته‌هایشان به آرزو^{۱۵} تبدیل می‌شود:

چنده تیناری، پنجه هامجم اوره! چنده بتجم، جم هانم کسوره!

چنده روزا شو، بیرم شه چش خوره! آخر کی بونه، برسم آرزو ره!

(جوادیان، ۱۳۸۹، ص. ۸۷)

çande tinâri panje hâmej em u-re/ çande batejem jam hâkenem kasu-re

çande ruzâ şu bayrem şe çeşe xu-re/ âxer key bune baresem ârezu-re

برگردان: تا کی تنهایی در نوبت «پنجه» آبیاری کنم! چقدر بتازم، ساقه‌های برنج جمع کنم!

تا کی هر روز و شب خواب از چشم بریایم! آخر کی می‌شود که به آرزویم برسم!؟

۳-۶-۳. در انتظار پایان رنج غربت و بازگشت به شهر و دیار

از مهم‌ترین خواسته‌های به غربت رفتگان، به پایان رسیدن رنج دوری، تنهایی و جدایی است. «سروده‌هایی با درون‌مایه کلی رنج غربت و دوری از دیار، یکی از کهن‌ترین مضامین دوبیتی‌های نواحی مختلف ایران است که نوعی نوستالژی فردی به‌شمار می‌رود. غربت به قشر خاصی تعلق ندارد، بیشتر مربوط به دخترانی است که در غربت ازدواج کرده‌اند و یا سربازنی که دور از وطن خدمت سربازی را سپری می‌کنند و یا مردانی که برای تأمین امرار معاش خانواده، دل از دیار خود برمی‌کنند» (محسنی و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۱۵۱). دوبیتی‌های مربوط به انتظارِ رهایی از غل و زنجیر و رهایی

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامهٔ مازندران _____ ویدا ساروی

از رنج غربت^{۱۶} ارتباط تنگاتنگی با هم دارند. فضاسازی در این گونه از دوبیتی‌ها تیره و تار است. مرگ در غربت، بی‌آشیانی، جور و جفای بیگانگان، بی‌هم‌زبانی و دلتنگی با نمایشی از غروب آفتاب، جاده، سختی کار، اسارت و غل و زنجیر همراه است:

غریبی دکتمه شر کناره   خلیلی بزونه مه هر د پار
الهی بشکیه چوب خلیلی   همه در وطن من در غریبی
(نصیری، ۱۳۹۰، ص. ۳۰)

Qaribi daketme šare kənâre/ xalili bazune mə har de pârê
Elâhi beškeye çube xalili/ hame dar vaten-o mən dar qaribi

برگردان: در گوشهٔ شهر به تنهایی افتادم (به غم غربت دچار شدم) بر دو پایم چوب خلیلی (پای بند و فلک) بسته‌اند. الهی چوب خلیلی بشکند. همه در وطن و من در غریبی هستم.

هرچند ترانه‌ها بیانی از درد مشترک زنان و مردان گرفتار غربت است، ولی گویا بیشتر دوبیتی‌ها از زبان مردان عاشق است. سروده‌های غریبی، با وجود مطرح کردن مضامین مهم از زندگی و کار و رنج آدمی، در عین حال با عشق پیوندی دیرینه دارد؛ یعنی از این منظر بیانگر عاشقانه‌هاست. مایهٔ اصلی این سروده‌ها دوری و دلتنگی برای دلستان است. انتظار بازگشت یار، میل به وصل، ترس از دست دادن، او را بی‌تاب کرده است تا جایی که عاشق از دوست و رفیقان خود مدد می‌جوید تا موانع وصال را از سر راه بردارند و در عین حال با زیرکی انتظار خود را پنهان می‌کند و دلیل بی‌قراری خود را انتظار یار می‌داند:

ته اونجه وا من اینجه خله راهه   میون کوها کمر سنگ سیاهه
رفقون جم بۆین سنگ ر بهیرین   که مه یار در ولایت چش به راهه
(صمدی، ۱۳۷۰، ص. ۱۹۰)

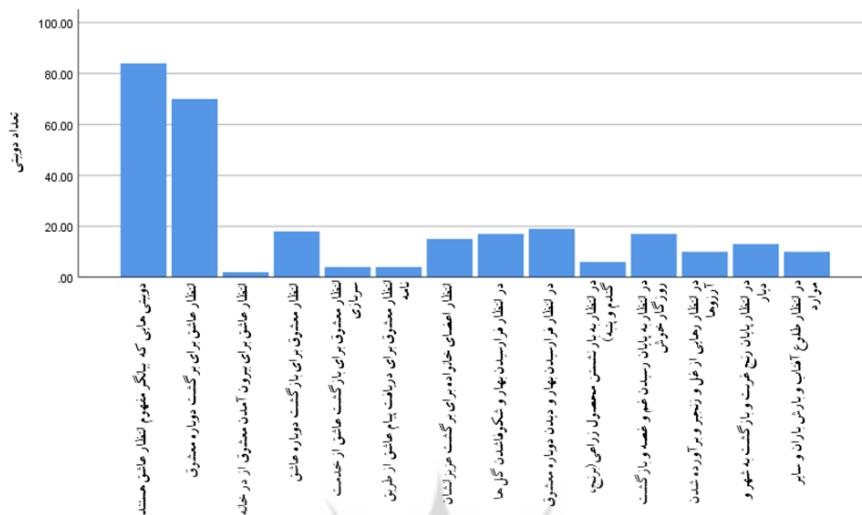
Tə unje vâ mən inje xale râhe/ miun kuhâ kamer sange siyâhe

Rafequn jam bavvein sang- re bahirin/ kə mə yâr dar velâyet çeş berâhe
 برگردان: تو در آنجا (ولایت) و من در اینجا (دیار غربت) راه درازی است. در میانه،
 کوه، کمر و سنگ سیاه (دشواری راه برای رسیدن به معشوق) است. رفیقان جمع شوید
 سنگ را بردارید که یارم در ولایت چشم به راه است.
 علاوه بر دوبیتی‌های فوق، موارد دیگری^{۱۷} از انتظار نیز مشاهده شده است نظیر: در
 انتظار دیدن معشوق در خواب، در انتظار طلوع آفتاب، در انتظار طلوع ستاره، در انتظار
 شب مهتابی، در انتظار بارش باران و ... .

جدول ۱. تقسیم‌بندی ۳۱۰ دوبیتی مازندرانی در ارتباط با بررسی مفهوم انتظار

Table 1. The division of 310 couplets of Mazandarani in relation with the investigation of the concept of expectation.

ردیف	عنوان	تعداد دوبیتی‌ها
۱	دوبیتی‌هایی که بیانگر مفهوم انتظار عاشق هستند	۸۴
۲	انتظار عاشق برای برگشت دوباره معشوق	۷۰
۳	انتظار عاشق برای بیرون آمدن معشوق از در خانه	۲
۴	انتظار معشوق برای بازگشت دوباره عاشق	۱۸
۵	انتظار معشوق برای بازگشت عاشق از خدمت سربازی	۴
۶	انتظار معشوق برای دریافت پیام عاشق از طریق نامه	۴
۷	انتظار اعضای خانواده برای برگشت عزیزانشان	۱۵
۸	در انتظار فرارسیدن بهار و شکوفا شدن گل‌ها	۱۷
۹	در انتظار فرا رسیدن بهار و دیدن دوباره معشوق	۱۹
۱۰	در انتظار به بار نشستن محصول زراعی (برنج، گندم و پنبه)	۶
۱۱	در انتظار به پایان رسیدن غم و غصه و بازگشت روزگار خوش	۱۷
۱۲	در انتظار رهایی از غل و زنجیر و برآورده شدن آرزوها	۱۰
۱۳	در انتظار پایان رنج غربت و بازگشت به شهر و دیار	۱۳
۱۴	در انتظار طلوع آفتاب و بارش باران و سایر موارد	۱۰
.	تعداد کل دوبیتی‌ها	۳۱۰

نمودار ۱. تقسیم‌بندی تعداد دوبیتی‌ها در ارتباط با بررسی مفهوم انتظار

Figure 1. Division of the number of couplets in relationship with the investigation of the concept of expectation

۴. نتیجه

شاعران و هنرمندان ادب عامه، شادی‌ها، آرزوها و در یک کلمه دل‌مشغولی‌های خود را با زبانی ساده و قابل فهم بیان می‌کنند. آنان به سبب آشنایی با فرهنگ، اجتماع و طبیعت زادگاه خود، بسیاری از مضامین شعری را از متن زندگی هم‌ولایتی‌های خود می‌گیرند و گاه راوی دردهای مشترکشان می‌شوند. محدودیت‌ها و محرومیت‌های زندگی فردی و اجتماعی شاعران، سبب شده بخش قابل توجهی از ترانه‌های ادب عامه یا بیانگر مفهوم انتظار باشند یا کلمهٔ انتظار را به‌طور مستقیم به زبان آورند. بخش بزرگی از شبکهٔ مفهومی انتظار، مربوط به انتظار عاشق و معشوق برای یکدیگر است. درخواست مصرانهٔ عاشق برای بازگشت دوبارهٔ یار، نگاه نگران و منتظر معشوق به در خانه برای بازگشت عاشق از خدمت سربازی یا غربت، دردآور است. آنجا که شاعر

عاشق با سوز و گداز از دلدادگی‌هایش سخن می‌گوید، عشق از لابه‌لای دوبیتی‌هایش فرو می‌چکد و هر عاشق هجران‌کشیده‌ای را با خود همراه می‌کند. شکست‌ها، ناکامی‌ها و ناامیدی‌ها، بخش اعظم این دوبیتی‌ها را تشکیل می‌دهد. پسرانی که به خدمت سربازی می‌روند و مردانی که برای یافتن شغل مناسب راهی دیار دیگر می‌شوند و دخترانی که در سن پایین به ازدواج تحمیلی تن می‌دهند و رنج غربت را بر دوش نحیف خود می‌کشند، راوی بخش بزرگی از این اشعار هستند. انتظار اعضای خانواده برای یکدیگر به‌خصوص چشم‌براه‌ی مادر برای فرزند دل‌بندش، انتظار فرا رسیدن فصل بهار و شکوفایی گل‌ها و آغاز کار و تلاش دوباره، انتظار کشاورز عاشقی که مدت‌ها دور از خانواده مراقب محصول زراعی خود است تا با فروش آن خرج عروسی خود را فراهم کند، انتظار پایان غم و غصه ناشی از فقر، تنهایی، شرایط نابسامان اجتماعی، ترس از دست دادن اندک داشته‌ها و شکست عشقی، از دیگر موارد انتظار است. شاعر که از ناملایمات روزگار به ستوه آمده، منتظر دمیدن آفتاب بخت و اقبال، وصال معشوق و بازگشت روزگار خوش است. به‌طور کلی ناکامی‌ها در عشق، ازدواج‌های زود هنگام دختران، تنهایی و غم غربت از عوامل اصلی سرایش این‌گونه دوبیتی‌ها هستند.

پی‌نوشت‌ها

۱. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، صص. ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۹، ۹۱، ۹۲، ۱۰۰، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۸، ۱۱۹، نصیری، ۱۳۹۲، صص. ۴۱، ۴۳، ۵۰، ۹۱ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، صص. ۱۵، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۳۰، ۳۱، ۳۷، ۳۸، ۴۳، ۴۵، ۵۳، ۵۸، ۵۹، ۶۴، ۷۰، ۷۱، ۷۴، ۷۶، ۸۴، ۸۵، ۸۷، نجف‌زاده، ۱۳۷۵، صص. ۴۶، جوادیان، ۱۳۹۳، صص. ۸۷، ۱۰، گیتی‌نژاد، ۱۳۹۲، صص. ۱۵، نادری رجه، ۱۳۹۲، صص. ۴۲، ۴۶، ۴۷، ۵۱، ۵۲، ۵۷، بازواری، ۱۳۹۱، صص. ۲۱۴، ۲۸۸، ۲۹۵، ۴۱۸، ۴۲۵، ۴۵۸، ۵۷۳، هاشمی چلاوی، ۱۳۸۸، صص. ۹۸، اسماعیل‌پور مطلق، ۱۳۹۶، صص. ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۲، ۱۴۳، ۱۴۸، ۱۵۴، قیصری، ۱۳۷۱، صص. ۵۹

تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامه‌مآزندان _____ ویدا ساروی

- عمادی و عالمی، ۱۳۹۰، صص. ۱۱۲، ۱۸۱، ۲۰۴، ۲۲۴، ۲۳۶، ۲۴۴، ۲۵۰ یوسفی زیرابی، ۱۳۹۴، صص. ۸۵، ۸۸، ۹۳، ۹۴، ۹۹.
۲. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک: صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، صص. ۱۱، ۱۸، ۲۱، ۲۲، ۴۲، ۴۹، ۵۴، ۵۷، ۶۰، ۶۴، ۶۹، ۷۲، ۷۳، ۸۳، ۸۸، ۹۳، ۹۶، ۹۸، ۹۹؛ صابری کمرپشتی، ۱۴۰۱، صص. ۲۲، ۴۷، ۵۳، ۵۸، ۶۱، ۷۴، ۷۸، ۸۲، ۹۵، ۹۶؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، صص. ۳۳، ۵۶، ۶۰، ۶۲؛ احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، صص. ۱۰۷، ۱۰۸، ۹۱، ۹۰، ۱۰۲، ۹۱؛ گیتی‌نژاد، ۱۳۹۲، صص. ۷۴، ۷۶؛ تاج‌الدین، ۱۳۹۱، صص. ۱۹، ۶۰، ۶۲، ۹۸، ۹۹؛ نادری رجه، ۱۳۹۲، صص. ۳۸، ۳۹، ۴۱، ۴۷، ۴۸، ۵۵، ۵۷، ۱۰۲؛ پازواری، ۱۳۹۱، صص. ۲۹۱؛ هاشمی چلاوی، ۱۳۸۸، صص. ۵۸-۱۲۳؛ اسماعیل‌پور مطلق، ۱۳۹۶، صص. ۱۴۳-۱۴۵-۱۴۶-۱۵۳-۱۵۸-۱۵۹؛ قیصری، ۱۳۷۱، صص. ۶۹، ۷۸، نجف‌زاده، ۱۳۷۵، صص. ۲۵؛ صمدی، ۱۳۷۰، صص. ۱۸۳، ۲۰۰، ۱۹۰؛ هومند، ۱۳۸۰، صص. ۱۰۸، ۵۶.
۳. برای مشاهده دیگر دوبیتی می‌توان ر.ک. تاج‌الدین، ۱۳۹۱، صص. ۱۹.
۴. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. نصیری، ۱۳۹۲، صص. ۳۷، ۴۷، ۵۰، ۶۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸؛ اسماعیل‌پور مطلق، ۱۳۹۶، صص. ۱۴۶، ۱۵۶؛ یوسفی زیرابی، ۱۳۹۴، صص. ۸۵؛ نادری رجه، ۱۳۹۲، صص. ۴۸؛ لطفی، ۱۳۹۱، صص. ۴۳؛ گیتی‌نژاد، ۱۳۹۲، صص. ۷۷؛ نجف‌زاده، ۱۳۷۵، صص. ۲۵؛ صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، صص. ۶۱.
۵. برای مشاهده دیگر دوبیتی می‌توان ر.ک. لطفی، ۱۳۹۱، صص. ۴۴.
۶. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. نصیری، ۱۳۹۲، صص. ۱۳۳، ۱۳۱، ۱۱۵.
۷. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. نصیری، ۱۳۹۲، صص. ۱۱۷، ۱۲۹.
۸. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. یوسفی، ۱۳۹۴، صص. ۱۵۶؛ نصیری، ۱۳۹۲، صص. ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۳۰، ۱۱۲ (در انتظار بازگشت پسر) صص. ۱۲۵؛ صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، صص. ۵۹ (در انتظار برادر) ۶۴، ۶۸ (در انتظار مادر)؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، صص. ۹۴ (در انتظار برگشت پدر و مادر).
۹. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، صص. ۸۵، ۸۶، ۸۹، ۹۸، ۱۰۰، ۹۹؛ نیما یوشیج، ۱۳۷۵، صص. ۶۶۱؛ پازواری، ۱۳۹۱، صص. ۵۶۸؛ مهدی‌پور عمران، ۱۳۹۳، صص. ۱۰۸؛ لطفی، ۱۳۹۱، صص. ۱۱۱؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، صص. ۶۱، ۵۴، ۴۱، ۴۰؛ صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، صص. ۶۳، ۷۵؛ نادری رجه، ۱۳۹۲، صص. ۴۱.

۱۰. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، صص. ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۹۸، ۱۰۵، ۱۱۲، ۱۱۹؛ لطفی، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۰؛ یوسفی زیرابی، ۱۳۹۴، ص. ۱۵۶؛ اسماعیل‌پور مطلق، ۱۳۹۶، ص. ۱۴۸؛ نصیری، ۱۳۹۲، ص. ۶۳؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، صص. ۱۵، ۴۰، ۵۵، ۶۳؛ گیتی‌نژاد، ۱۳۹۲، ص. ۵۷؛ نادری رجه، ۱۳۹۲، ص. ۴۷.
۱۱. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. جوادیان، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۲؛ عمادی و عالمی، ۱۳۹۰، ص. ۲۵۶.
۱۲. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، صص. ۹۵، ۱۱۴؛ نصیری، ۱۳۹۲، ص. ۳۱، ۶۹؛ یوسفی زیرابی، ۱۳۹۴، ص. ۱۸۷؛ نادری رجه، ۱۳۹۲، ص. ۴۷، ۵۱؛ اسماعیل‌پور مطلق، ۱۳۹۶، ص. ۲۴۹؛ صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، ص. ۵۰؛ عمادی و عالمی، ۱۳۹۰، ص. ۲۴۹؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، ص. ۹۸.
۱۳. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها که بیانگر انتظار برگشت روزگار خوش باشد، ر.ک. نادری رجه، ۱۳۹۲، صص. ۴۱، ۴۲، ۴۵؛ صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، ص. ۵۲.
۱۴. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. نصیری، ۱۳۹۲، ص. ۲۸، ۶۸، ۳۰.
۱۵. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. نادری رجه، ۱۳۹۲، ص. ۵۴، ۵۵؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، ص. ۳۸؛ جوادیان، ۱۳۹۳، ص. ۱۰۲؛ نجف‌زاده، ۱۳۷۵، ص. ۴۶.
۱۶. برای مشاهده دیگر دوبیتی‌ها ر.ک. نجف‌زاده، ۱۳۷۵، ص. ۲۵؛ نصیری، ۱۳۹۲، ص. ۳۴، ۴۱، ۳۷، ۱۰۷، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۲۸؛ عمادی و عالمی، ۱۳۹۰، ص. ۲۳۱، ۲۵۰؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، ص. ۴۰؛ جوادیان، ۱۳۹۳، ص. ۸۰.
۱۷. علاوه بر دوبیتی‌های فوق، موارد دیگری از انتظار مشاهده شده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: در انتظار دیدن معشوق در خواب، عمادی و عالمی، ۱۳۹۰، ص. ۲۴۴ در انتظار طلوع آفتاب، احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۹؛ مهدی‌پور عمران، ۱۳۹۳، ص. ۱۰۸؛ عمادی و عالمی، ۱۳۹۰، ص. ۲۲۰ در انتظار بارش باران؛ صابری کمرپشتی، ۱۳۹۹، ص. ۱۸، ۹۴؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، ص. ۷۶ در انتظار شب مهتابی؛ اسماعیل‌پور مطلق، ۱۳۹۶، ص. ۲۴۴ در انتظار طلوع ستاره صبح؛ رضایی پاریمه، ۱۴۰۰، ص. ۲۲ و ...

منابع

- احمدی کمرپشتی، ک. (۱۳۹۳). *بیه‌آویا (سروده‌های تبری)*. به کوشش ل. احمدی کمرپشتی. تهران: رسانش نوین.
- اسماعیل‌پور مطلق، ا. (۱۳۹۶). *ترانه‌های مازندرانی*. تهران: رسانش نوین.
- انوری، ح. (۱۳۸۹). *فرهنگ روز سخن*. تهران: سخن.
- بی‌نام (۱۳۹۱). *مروری بر پرونده ۸۷ساله سربازی در ایران*. *روزنامه بازار کار*. ش ۶۹۷، ص ۱۱.
- پازواری، ا. (۱۳۹۱). *دیوان اشعار، پژوهش ب. جویباری*. تهران: کاوشگر.
- تاج‌الدین، م. (۱۳۹۱). *ترانه‌های ترنه‌مآزندان*. ساری: شلفین.
- جوادیان، م. (۱۳۹۳). *واگویه‌ها (سروده‌های مازندرانی)*. ساری: شلفین.
- رضایی پاریمه، ع. (۱۴۰۰). *شوکاچش (سروده‌های تبری)*. آمل: طالب آملی.
- دهخدا، ع. ا. (۱۳۴۲). *لغت‌نامه*. ۵۰ ج. تهران: سیروس.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۹۴). *باورهای عامیانه مردم ایران*. با همکاری ع. ا. شیری. تهران: چشمه.
- ساروی، و. (۱۳۹۹). *مفاهیم نمادین گل بنفشه در دوبیتی‌های مازندرانی*. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۳۶، ۲۵۳-۲۷۸.
- ساروی، و. (۱۴۰۱). *واکاوی تطبیقی درون‌مایه شکواییه در دوبیتی‌های مازندان و خراسان*. *فرهنگ و ادب عامه*، ۴۴، ۹۵-۱۳۶.
- صابری کمرپشتی، خ. (۱۳۹۹). *خشه دار تتی ره دل دوسن (دوبیتی‌های تبری)*. پل سفید: ملرد.
- صابری کمرپشتی، ا. (۱۴۰۱). *عامی دتر (سروده‌های تبری)*. پل سفید: ملرد.
- صمدی، ح. (۱۳۷۰). *در قلمرو مازندان، مجموعه مقالات*. ۳ ج. بابل: نقش جهان.
- قیصری، ج. (۱۳۷۱). *سولاردنی (سروده‌های مازندرانی)*. قائمشهر: زهره.
- عمادی، ا. و عالمی، م. (۱۳۹۰). *نغمه‌های سرزمین بارانی (برگزیده اشعار مازندرانی)*. ساری: شلفین.
- کوپر، ج. س. (۱۹۷۸). *فرهنگ نمادهای آیینی*. ترجمه ر. بهزادی (۱۳۹۲). تهران: علمی.

- گیتی نژاد، م. (۱۳۹۲). *ترانه‌های قدیمی مازندران*. ساری: شلفین.
- لطفی، م. (۱۳۹۱). *ترانه سروده‌های تبری*. ساری: شلفین.
- متین، پ. (۱۳۹۳). *پنجه. دانشنامه فرهنگ مردم ایران، به کوشش ک. موسوی بجنوردی*. ۷ ج. تهران: دائرةالمعارف بزرگ اسلامی.
- محسنی، م.، کمرپشتی، ع.، شیبانی، ا. و قسیم‌ترشیزی، س. (۱۳۹۴). *تحلیل محتوایی دوبیتی‌های عامیانه شهرستان سوادکوه. فرهنگ و ادب عامه، ۵، ۱۳۷-۱۵۴*.
- مهدی‌پور عمران، ر. (۱۳۹۳). *آتا میس مازرونی (سروده‌های تبری)*. تهران: رسانش نوین.
- نادری رجه، ش. (۱۳۹۲). *چشم‌براه (مجموعه اشعار تبری)*. پل سفید: ملرد.
- نجف‌زاده بارفروش، م. (۱۳۷۵). *نغمه‌های مازندرانی*. تهران: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- نصری اشرفی، ج. (۱۳۷۶). *امیری‌های ننوز*. تهران: سبز.
- نصری اشرفی، ج. (۱۳۹۸). *دانشنامه تبرستان و مازندران*. ۵ ج. تهران: نشر نی.
- نصیری، ر. (۱۳۹۲). *ترانه‌های غربیانه تبری*. ساری: شلفین.
- نیما یوشیج (۱۳۷۵). *مجموعه کامل اشعار*. تدوین س. طاهباز. تهران: نگاه.
- هاشمی چلاوی، ع. (۱۳۸۸). *آهو مونا (سروده‌های مازندرانی)*. آمل: طالب آملی.
- هومند، ن. (۱۳۸۰). *سَرچمر، دل سو (سروده‌های تبری)*. آمل: طالب آملی.
- یوسفی زیرابی، ف. (۱۳۹۴). *زن در فرهنگ عامه مردم مازندران (با بررسی ترانه، ضرب المثل و افسانه)*. ساری: شلفین.

References

- Ahmadi Kamarposhti, K. (2014). *Babeye û yâ (Tabari poems)* (edited by L. Ahmadi Kamarposhti). Rasanesh Novin.
- Anvari, H. (2010). *The culture of the day*. Sokhn.
- Cooper, J. S. (1978). *Culture of ritual symbols* (translated into Farsi by R. Behzadi). Scientific.
- Dehkhoda, A. A. (1963). *Dictionary*. Siros.
- Emadi, A., Alami, A., & Alami, M. (2011). *Rainy land songs (Collects Mazandarani poems)*. Shealfin.
- Esmaelpour Motlagh, A. (2017). *Mazandaran songs*. Rasanesh Novin.
- Gheysari, J. (1992). *Solardani (poems of Mazandarani)*. Zohreh.

- Gitinejad, M. (2013). *Old songs of Mazandaran*. Shelfin.
- Hashemi Chelavi, A. (2009). *Like a deer (Mazandarani poems)*. Taleab Amoli.
- Humand, N. (2001). *Sarčəməṛ & Də;e Sū (The poem of Tabarī)*. Taleab Amoli.
- Javadiyan, M. (2014). *Dialects (Mazandarani poems)*. Shelfin.
- Lotfi, M. (2011). *Tabari songs*. Shelfin.
- Mahdipour Omran, R. (2014). *A handful of Mazandarani (poems of Tabari)*. Resanesh Novin.
- Mateen, P. (2014). *The cotton article is taken from the Iranian people's culture encyclopedia by Mousavi Bojunordi*. Big Islamic Encyclopedia.
- Mohseni, M., et al. (2014). *Content analysis of folk couplets of Savadkoh city*. Unknown.
- Naderi Rajeh, Sh. (2013). *Kept waiting (a collection of Tabari poems)*. Melerd.
- Najafzadeh Barforush, M. (1996). *Mazandaran songs*. The Artistic Field of the Islamic Advertising Organization.
- Nasri Ashrafi, J. (1997). *Nenous Amiri (A type of Mazandarani poems)*. Sabz.
- Nasri Ashrafi, J. (2010). *Encyclopedia of Tabaristan and Mazandaran*. Naeh.
- Pazevvari, A. (2012). *Book of poems*. Kavoshgar.
- Rezaei Parimeh, A. (2021). *Shukachash (songs of Tabari)*. Talib Amoly.
- Saberi-Kamarposhti, A. (2022). *Aami Deter (Tabari poems)*. Melerd.
- Saberi-Kamarposhti, Kh. (2019). *Khashedar Teti Reh Del Dvasan (Tabari couplets)*. White Bridge: Mallard.
- Samadi, H. (1991). *In the territory of Mazandaran, collection of papers*. Ngshah Jahan Publishing.
- Saravi, V. (1401). Comparative investigation of the theme of complaint in the couplets of Mazandaran and Khorasan popular literature. *Culture and Folk Literature*, 44, 136-195.
- Saravi, V. (2019). Symbolic concepts of violet flower in Mazandarani. *Culture and Folk Literature*, 8(36), 253-278.
- Tajuddin, M. (2012). *Mazandaran fresh songs*. Shelfin.
- Unknown. (2011). *An overview of the 87-year-old soldier's case in Iran*. *Bazar Kar newspaper*. 697, 11.

- Yosefeizerabi, F. (2015). *Woman in the popular culture of the people of Mazandaran: investigating the song of proverbs and legends*. Shelfin.
- Youshij, N. (1996). *Complete collection of poems*. Negah.
- Zolfaghari, H. (2014). *Folk beliefs of Iranian people*. Cheshme.

